

Bij ons op de Kloksbrugge. (Een onderdeel van de historie van Nieuw-Amsterdam, Veenoord en Zandpol)

Herinneringen aan de jaren 1939 - 1949.

Inleiding.

In dit artikel zal ik proberen een indruk te geven van het leven "op de Kloksbrugge" tussen 1939 en 1949 zoals dat in mijn geheugen is blijven hangen, aangevuld met gegevens welke in latere jaren zijn verkregen in gesprekken met diverse oudere personen uit onze familiekring en gegevens welke zijn verkregen uit eigen historisch onderzoek.

Waarom deze periode en deze buurtschap.

Het was op 1 mei 1939, ik was toen bijna 3 jaar oud, dat wij zijn verhuisd van de Heerendijk, waar wij inwoonden bij de fam Frielink op de hoek van de Wilhelmsweg, naar de Vaart ZZ 140, een oude boerderij, eigendom van de familie Rabbers.

Een jaar later brak de 2^e wereldoorlog uit, welke 5 jaar heeft geduurd en waar de buurtschap Kloksbrugge ook de gevolgen van heeft meegemaakt.

Een periode van opgroeien in onzekere omstandigheden, in de overgang van de voor velen armoedige tijd van voor de oorlog, naar een, materialistisch gezien, betere samenleving na de oorlog, welke zo ongeveer eind jaren '40 begon.

De tijd van mijn schooljaren op de kleuterschool en de lagere school in een buurtschap waar praktisch iedereen elkaar kent, met in acht neming van de scheidingen tussen de diverse geloofsgenootschappen in die tijd.

Een periode ook zonder waterleiding, zonder gas, zonder riolering, wel elektriciteit, maar geen (af)wasmachines, geen televisie, hier en daar een enkele radio via de centrale en geen auto voor de deur, wel was c.q. waren in de meeste gezinnen één of twee fietsen aanwezig.

De meeste kinderen hadden geen fiets en het speelgoed was beperkt tot een zakje knikkers, een tol en een hoepel, meestal een oud fietswiel zonder spaken. Enkel bezaten één of meerdere ballen. De jeugd moest zichzelf vermaken in de tijd die overbleef na het meehelpen in het bedrijf of de huishouding. Kinderarbeid bestond formeel weliswaar niet meer, maar het was heel gewoon wanneer kinderen die daartoe in staat waren, meehielpen op het land of in het veen, maar ook in de tuin of bij de verzorging van vee, zowel bij de boeren die beroepshalve vee hielden als bij arbeiders die een varken en een geit op stal hadden en kippen en konijnen hielden. Het leven in die tijd, gezien vanuit een paar invalshoeken, zal ik hieronder weergeven, beginnend met een beschrijving van de woningen en de gezinnen die erin woonden. De buurtschap Kloksbrugge laat ik beginnen bij de 1^e Zuiderraai en eindigen bij de 2^e Zuiderraai. De openbare lagere school en omgeving, ten westen van de 1^e Zuiderraai, wordt apart beschreven.

Bijgevoegd zijn een aantal kaartjes ter verduidelijking van het geheel.

De woningen en de bewoners.

Vaart ZZ

124. Een boerderij bewoond door de familie Wigchering, landbouwers.

129. Een arbeiderswoning, bewoond door Jan Mazenier g/m Trijntje Kortwijk. Later de fam. Moes.

Tussen 129 en 140 een aantal scheepjes in de vaart, bewoond door de fam. De Groot en Buist.

140. Een voormalige boerderij bewoond door fam. Marinus Post g/m Berendina Helena Mink.

143. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Bartus (Bats) Kroeze g/m Gesina Prins, later de fam. Lautenbach.

144. De westelijke helft van een dubbele woning, bewoond door de fam. Schreurs.

145. De oostelijke helft van een dubbele woning, bewoond door de fam. Hidde Oostindjer g/m Offereins. Oostindjer had de radiocentrale in huis.

Hij ontving de signalen via een lange antenne tussen twee hoge palen achter zijn huis.

Via bovengrondse bedradingen werden de signalen doorgegeven naar de aangesloten woningen.

147. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Chris Schuiling.

Chris Schuiling had een schip in de vaart waarmee o.a aardappels werden vervoerd.

149. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Lammert Post g/m Willemien Wanders.

Ook Lammert Post bezat een schip voor het vervoer van hoofdzakelijk fabrieksaardappelen.

151. Een kleine boerenbehuizing bewoond door Hidde Migchels, later de fam. Jitze Jacobs en daarna de fam. Te Velde.

153. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Jitze Jacobs, later Hidde Migchels.

Jacobs en Michels hebben van woning geruild. Ook Jitze Jacobs bezat een schip.

155. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Anne Post, g/m Jacobje Davids.

164. De westelijke helft van een dubbele arbeiderswoning, bewoond door de fam. Jan Dekens, later door de fam. Feitze Kiewiet, de beroepsvisser.

165. De oostelijke helft van een dubbele arbeiderswoning, bewoond door de fam. Gerrit Mazenier, later de fam. Wietze Mink en weer later de fam. Folkert Post.

Reactie in Aole Tweiling: de fam. Doldersum en G Mazenier hebben hier gewoond.

166. Een rentenierswoning, bewoond door de fam. Munneke sr.

167. Een boerderij, op de hoek Vaart ZZ en Polderdijk, bewoond door de fam. Albert Munneke.

169. Een brugwachterswoning, bewoond door de fam. Jan van der Sleen, later de fam. Abel Jacobs.

171. Een boerderij, annex café, bewoond door de fam. Jan Klok. Naar deze vervenersfamilie is de brug en de buurtschap vernoemd. Later woonde hier de fam. Remke Germs.

175. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Abel Jacobs, later de fam. Jan van der Sleen. Jacobs en van der Sleen hebben van woning geruild.

176. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Arend Kamping.

179. Een arbeiderswoning bewoond door G Mink (informatie Jan Schuiling via Remmelt Spiegelaar) (bevestigd door Jochem Zondag)

182. Een boerderij, bewoond door de fam. Beijering.

183/184. Een burgerwoning bewoond door Berend Meijer. **Hier woonde daarvoor de fam Baas.**

185. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Karst Visser.

190. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Blaauwgeers.

Tussen deze woning en de 2^e Zuiderraai stonden nog een 10 á 15-tal woningen, waarvan de precieze bewoning mij niet bekend is. Wel weet ik dat er o.a. de families Jan Deen, Joost Deen, Hendrik Vos, Hendrik Santing, Asing Koopman later Jochem Zondag hebben gewoond.

Aanvulling Jochem Zondag:

Achteraan de laan bij Blauwgeers, naast het bosje woonde de fam Wegter

194. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Mink. moet zijn Vos g/m Annen

197. Jan Pool

200. Thijs Kruims, schoonvader van Hendrik Vos.

204. Schokker

206.

Aanvulling Remmelt Spiegelaar:

209. fam Klaassens, landbouwer

21? fam Pepping, landbouwer

21?. onbekend maar later de fam Job Koopman (aanvulling Jochem Zondag)

22? Jan Deen, boerderij

223. Willem Santing, pietereuliventer

224. Hendrik Santing

226. Hendrik Vos (kon mensen van de pijn afhelpen bij brandwonden)

228. Jochem Zondag sr. aanvulling Jochem Zondag jr.

230. Evert Krikke

23?. Jan Smit met tijdelijk achterin Azing Koopman g/m Aleida Mink

235. Joost Deen, boerderij. Voor deze zat hier Jan Lugtenaar, vertrokken naar Witteveen.

240. Een boerderij annex tuinderij op de hoek Vaart ZZ en 2^e Zuiderraai, bewoond door de fam. Marten Kuilman.

Aan de 2^e Zuiderraai westzijde stonden ook nog enkele woningen waarvan de kinderen naar de school bij de 1^e Zuiderraai gingen.

Vaart NZ

146. Een boerderij op de hoek met de Dikkewijk, bewoond door de fam. Jan ter Borg.

153. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Anne de Vries.

164. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. De Wacht, later de fam. Ep Regtop.

165. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Arend Guit.

167. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Mazenier.

169. Een boerderij, bewoond door de fam. Hendrik Schrage g/m wed. Sanders.

171. Een boerderijtje bewoond door de fam. Foppe Broekman.

176. Een boerderij bewoond door de fam. Lammert Schrage. (nu een galerie)

181. Een boerderij, bewoond door de fam. Cornelius Oostingh.

188. Een boerderij, op de hoek met de Siepeldijk, bewoond door de fam. Jan Dorenbos.

189. Een bakkerij met woning/winkel op de hoek met de Siepeldijk, bewoond door Berend Olsman.

190. Een woning annex kruidenierswinkel, bewoond door Jacob Davids, later Lammert Davids.

198. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Moes.

205. Een boerderij, bewoond door de fam. Gradus de Wolde.

212. Een arbeiderswoning, bewoond door de fam. Arend Doldersum. **Reactie: Daarvoor woonde hier pieterulieventer Beuker.**

217. Een arbeiderswoning bewoond door **Joop Poelman en Marchien Poelman-de Vries. (verbetering door Remmelt Spiegelaar)**

218. **Bé Hendriks Aanvulling Jochem Zondag: vroeger woonde hier Henderkien de Wolde.**

230. Een burgerwoning, bewoond door de fam. Jan Hendriks. (van het waterschap)

Polderdijk.

Op de plaats achter de boerderij van Munneke stond op de westzijde van de Polderdijk op de hoek met de Hoofdwijk een brugwachterswoning welke bewoond werd door de fam. Japik Moes, later de fam. Westerveen.

Verderop de polderdijk stond nog een woning, bewoond door de fam Luth, de ouders van Gerrit Luth die aan de vaart zz een galanteriezaak had, nu Blokker.

Siepeldijk.

Op 400 meter afstand van de Verlengde Hoogeveensche Vaart stonden 3 woningen net voor de eerste dwarsplaats. In de eerste woning woonde de fam. Teunis Vos en in de tweede de wed. de Jong. **in de derde woonde de fam Jacobs, de ouders van Abel, Lammert en Margreet en de kolenboer.**

Nog 400 meter verder stond aan de oostkant de boerderij bewoond door Remke Germs.

Na vertrek van de fam Germs naar de woning van Jan Klok hebben hier meerdere families gewoond o.a. een fam. (Frederik??) Koopman.

Werk en inkomen.

In het gebied tussen de 1^e en 2^e Zuiderraai was alle grond als landbouwgrond in gebruik op een paar kleine stukjes woeste grond na. Het originele wijken en sloten patroon was nog grotendeels intact. Wel waren van een aantal wijken de kopeinden in de loop der jaren vol gegooid met agrarisch afval waartussen ook wel eens een oude kachel of iets dergelijks zat.

De meeste boerenbedrijven waren gemengde bedrijven met gemiddeld 15 á 20 ha land binnen dit gebied. De Wolde was de grootste met boven de 40 ha en Munneke zat er niet ver onder.

Enkele bedrijven bewerkten ook grond op grote afstand, zoals Lammert Schrage met grond in Wachtum en Germs met grond in Zuid Barge. Meijering was, voorzover ik mij kan herinneren, een bedrijf met de nadruk op vee.

Het grootste deel van de overige bewoners verdiende de kost in loondienst, veelal seizoenarbeid.

Van maart/april tot september in het veen, in de herfst in de graanoogst en aardappelkrabben bij de boeren, in de winter en voorjaar wat losse arbeid op de veiling of het stationsemplacement. Ook werkte men wel bij de tuinders in Erica. Deze tuinderijen begonnen na de 2^e Zuiderraai.

Wie geen werk had kwam op de steun, behalve wanneer er nog een andere kostwinner in het gezin was. Een gezin waarin ook een thuiswonend kind inkomsten had kreeg het dan moeilijk. Men omzeilde dit probleem vaak door dit kind met inkomsten onder te brengen bij een familielid of zeer goede kennis welke zelf over een vast inkomen op dat moment beschikte. Het kind woonde dan niet meer thuis en droeg formeel niet meer bij aan het gezinsinkomen en de vader kon dan steun krijgen.

Elke morgen voor 10 uur melden en stempelen in een hokje wat stond tussen de winkel van Davids en de woning van Moes aan de Vaart NZ bij de Kloksbrug.

Een enkeling was als vaste knecht in dienst bij een boer of had een vaste functie bij een onderneming zoals b.v de Heidemij.

Personen uit onze directe omgeving, waarvan ik het beroep nog herinner waren:

Bats Kroeze was venter en in de herfst/winter huislager.

Schreurs was schilder in dienst van de gemeente.

Oostindjer was in dienst van de PTT.

Ep Regtop ventte met petroleum.

Moes was werkmans bij de gemeente.

Feitze Kiewiet was beroepsvisser.

Zij die een schip bezaten waren deels kleine zelfstandige.

Olsman en Davids waren winkelier, dus zelfstandig.

Klok, later Germs, had behalve het boerenbedrijf ook een café.

En Migchels en Munneke sr. werkten niet meer. Zij waren rentenier.

Levensonderhoud.

Alle bewoners hadden een groentetuin bij huis met een stukje grond voor de aardappels en velen hadden wel een varken in het hok en hielden wat kleinvee, zoals een geit of een paar schapen, wat kippen en konijnen.

Deels voor eigen gebruik, maar ook wel voor de handel.

Bij veel woningen stonden ook wel een aantal vruchtbomen.

Een groot deel van het voedsel werd dus zelf geproduceerd en via drogen en wekken geconserveerd.

Wat moest worden gekocht als voedsel was brood, melk, kruidenierswaren en rundvlees ter afwisseling.

Brood en kruidenierswaren kon men in de buurt kopen, maar er kwamen ook venters van elders langs de deur. Wie geen melk van de boer haalde kon dit aan de kar kopen van Prins.

Ook kwamen venters langs de deur met klein huishoudelijk gerief en niet te vergeten de viskar, eens in de zoveel tijd. Te ruiken op een kilometer afstand.

Water voor huishoudelijk gebruik haalde men uit de welput (drinkwater) en uit de regenbak (spolwater). Bij ons in de buurt was er maar één welput met goed drinkwater en die stond achter het huis van Chris Schuiling. De hele buurt haalde daar water. Een taak voor oudere kinderen na schooltijd.

Wat ook moest worden gekocht was brandstof, kleding, schoeisel, beddengoed en huisraad.

Als het er af kon werd ook een naaimachine aangeschaft. Voor grote artikelen kon men niet naar de bank gaan om geld te lenen, zoals dat vandaag de dag kennelijk als de gewoonste zaak van de wereld wordt beschouwd.

Eerst sparen, dan kopen. Enkele handelaren waren wel bereid om op een soort afbetaling te verkopen, indien men de overtuiging had dat het geld gegarandeerd betaald werd. Rente werd niet in rekening gebracht. Het bedrag werd zo snel mogelijk, vaak in ongelijke delen afbetaald.

Brandstof was bijna altijd turf.

Gemiddeld had men per woning ongeveer 10.000 turven nodig om de winter door te komen.

De arbeiders die zomers in het veen werkten regelden met hun werkgever de hoeveelheid die voor eigen gebruik aan de wijk werd opgeslagen om na het seizoen per schip te worden opgehaald.

Verder namen de meeste arbeiders elke dag een paar turven op de bagagedrager mee naar huis.

Secundaire arbeidsvoorwaarden zullen we maar zeggen. 5 per dag is 30 per week is 120 per maand is 500 per seizoen ofwel 5% van wat men nodig heeft.

Het ophalen van de turf in de herfst was een hele gebeurtenis. Meestal werd een praam of bolle gehuurd bij Kesimaat, vooraan in de Margienewijk. Het hele gezin ging mee behalve de allerkleinsten. Die werden bij opoe en opa gedropt, net als nu.

Moeder in de liende in het zeel en vader met de boom de boot drukken van voor naar achter lopend in het gangpad. 's Morgens voor zes uur weg van de Kloksbrugge, door de Zijtak naar de sluis in het Stieltjeskanaal. Hier 50 cent sluisgeld betalen en dan door kanaal A naar het Griendsveen.

Vanaf kanaal A moesten de bruggen zelf worden opengedraaid en gesloten. Een taak voor de grotere kinderen. Op de wal springen, hard vooruit lopen, de brug open draaien, daarna weer dicht doen, niet vergeten te vergrendelen en weer hard achter het schip aanlopen en er weer opspringen of weer mee in de liende. Bij aankomst in het veen om ongeveer 10 uur eerst schaft. Brood en thee voor de hele dag werd meegenomen. Water drinken deed je door onder in de wand van een veenput een afgeschilde tak te steken, het uiteinde boven een fles of tuit laten hangen en dan drupte het verse en koude water vanzelf in de fles.

De turf werd ingeladen, vader met de krooie van de bult over de loopplank in het schip en wij smeten de turf vanaf de wal in het schip. Boven de randen van de bolle werden de kanten gestapeld.

In de loop van de middag ging het dan weer huiswaarts, maar nu duurde het wat langer.

Het schip werd die dag niet meer geleegd.

De volgende dag werd de turf in een bult achter het huis gezet, waarbij in de meeste gevallen altijd wel hulp vanuit de buurt kwam opdruiven, geheel belangeloos. Hulp en weerhulp was vanzelfsprekend.

De school.

De meeste kinderen van de Kloksbrugge gingen naar de openbare lagere school aan de Vaart ZZ.

Het was de dichtstbijzijnde school. Van een paar gezinnen gingen de kinderen naar de Christelijk Nationale school aan de Vaart NZ, tussen de Dikkewijk en de Margienewijk en ook enkele ouders stuurden hun kinderen naar de Hervormde school aan de Heerendijk. Alle kinderen van de Kloksbrugge gingen lopend naar school, de meesten op klompen.

De school bezat een ruim schoolplein, een apart gymnastieklokaal, welke ook werd gebruikt door de kinderen van de CN school, en een ruim speelveld achter de school. (zie kaartje)

Aan de zuidkant van het speelveld, over een sloot lag een stuk tuingrond, waar kinderen van klas 6 een volkstuintje mochten aanleggen onder leiding van een meester. In de jaren na de oorlog is dit in onbruik geraakt. Op het speelveld werd in hoofdzaak gevoetbald, vaak twee veldjes naast elkaar. Aan de oostkant van het speelveld lag de tuin van Doek en het was niet best als er een bal in die tuin belande.

Ten oosten van de school stond de woning waarin vroeger het hoofd van de school woonde, maar waarin in die tijd de familie Boer woonde. Het schoolplein en het erf van de woning werd gescheiden door een schutting. Over de schutting liepen ranken van de druivestruik welke tegen de zuidmuur van de woning was gepoot. Lekker witte druiven als je de kans kreeg er wat vanaf te plukken. Tussen deze woning en de brugwachterswoning waarin Doek woonde stond de kleuterschool, "bewaarschool" was de gebruikelijke naam in die tijd.

Recht tegenover de kleuterschool lag een vonder, een voetbrug, over de vaart.

Aan de overzijde van de vaart, naast de Gereformeerde Kerk, woonde meester Strating.

Naast Strating, op de hoek van de Dikkewijk woonde Jan van Veen, timmerman van beroep en schaatsenslijper tijdens de toen nog behoorlijke winters met vrij langdurig ijs op de vaart en wijken.

Hoofd van de school was meester Lunsing, opgevolgd door J. Slagter. De andere onderwijzers waren J. Strating, J. de Groot en juffrouw G H W Meijer, die klas 1 had. In de jaren 1944/46 hebben A. Pot, E D W Lunsing, G. Hagenauw en E A Hilvers ook nog les gegeven. De kleuterschool werd geleid door juffrouw Hoving, een boerendochter uit Wilhelmsoord.

De school had 4 lokalen. Klas 5 en 6 zaten in die tijd in één lokaal. Van de andere klassen weet ik het niet meer.

De school bezat een bibliotheek. Op vrijdagmiddag, maar het kan ook zaterdag 's morgens zijn geweest, werden boeken uitgeleend. Daar werd veel gebruik van gemaakt.

Ook werd op vrijdagmiddag godsdienstonderwijs gegeven. Elke geloofsgemeenschap kon hier gebruik van maken. Wat mij is bijgebleven is een imam die over het Mohammedaanse geloof kwam vertellen. Het verhaal ben ik vergeten, maar een man met een jurk aan kwam bij mij toen erg ongeloofwaardig over.

Achteraf gezien waren de onderwijzers in die tijd behalve onderwijzer ook sociologen.

Er was geen schooldirecteur nodig om een team aan te sturen. Ieder was zich ten volle bewust van de taken van het beroep waarvoor hij of zij had gekozen.

Praten met de ouders bij afwijkend sociaal gedrag en over het belang van vervolgonderwijs na de lagere school. Er waren in die tijd nog veel ouders die het belang van vervolgonderwijs niet inzagen. Na de oorlog was er werk genoeg. Leren kost geld en levert niks op was bij menig ouder nog het uitgangspunt. Maar gelukkig waren er op de Kloksbrugge ook veel ouders die de aanbevelingen van de onderwijzers hebben opgevolgd.

Op school was meester een autoriteit. Een voorbeeld hiervan is mij altijd bijgebleven.

In de klas van meester S. zat Steven de V. van de Dikkewijk. Steven stak de vinger omhoog. Wat is er Steven vroeg meester. Ik moet naar achteren meester, zei Steven. Dat was de gebruikelijke aanduiding dat je moest poepen of pissen. Het is zo speelkwartier, zei meester S., dus je wacht maar even. Dan doe ik het in de klomp meester, zei Steven. Doe jij het maar in de klomp, zei meester hierop, niet gelovend dat dit zou gebeuren. Even later was het speelkwartier en liep Steven met de klomp in de hand naar de deur. Moet jij je klomp niet aan Steven, vroeg meester.

Dan za'k eerst de miege der uut moeten gooien meester, zei Steven.

Meester S. zei niks meer.

Tijdverdrijf buiten schooltijd.

De schooltijden waren van 9 tot 12 en van 2 tot 4 voor zover ik mij dat kan herinneren. Ook op zaterdagmorgen werd er les gegeven, omdat de zaterdag voor iedereen een gewone werkdag was.

Alleen op zondag was iedereen vrij, behalve de dominee en de pastoor.

Kinderen moesten hun vermaak buiten zoeken. Binnen was in de meeste woningen onvoldoende ruimte en tevens liep je dan je moeder voor de voeten, die het al druk genoeg had. Alles moest met de handen worden gedaan. Geen wasmachine, geen stofzuiger, geen waterleiding enzovoorts.

Wij kregen direct na vier uur bij thuiskomst van school een dikke boterham om de honger te stillen en dan enkele opdrachten.

Waterhalen bij Schuiling, voer plukken voor de konijnen, een stukje onkruid schoffelen in de groentetuin of aardappelveld en dat soort kleine klusjes. Waar het kon moest je meehelpen. Voor de kinderen van boeren was het een automatisme om wat mee te helpen in het bedrijf. En andere kinderen uit de buurt kwamen ook graag naar de boerderij omdat daar ruimte was en je je fantasie de vrije loop kon geven. Bij regenachtig weer overdekt schommelen tussen de balken op de deel en knikkeren op de leren deelvloer. Koeien voeren en kalveren melk geven. En de paarden naar de wei brengen. Vooral de belg wegbrengen van Remke Germs, toen die was verhuisd naar de boerderij aan de Vaart, naar het weiland achter de oude boerderij aan de Siepeldijk. Dat was bijna een kilometer op de rug van een groot paard. Maar op een bepaald moment ging het bijna mis. Langs de Siepeldijk was men bezig met seismografisch onderzoek in verband met de mogelijke aanwezigheid van olie of gas. Men had op bepaalde plaatsen springladingen aangebracht en net toen wij ongeveer bij de woning van Teunis Vos waren liet men de ladingen ontploffen. Het anders zo makke paard schrok hiervan en ging in galop. Ik zat zonder leidsels op het paard, dat alleen een halster om had en ik kon niet bij zijn bek komen. Ik heb me aan de manen vastgehouden en zo ging het 400 meter lang dravend richting weiland. Het paard kende de weg en stopte voor het hek. Sinds die tijd was ik als de dood voor die "Potjes" zoals wij de aangebrachte springladingen noemden.

In de herfst na het aardappelkrabben gingen we kleine aardappeltjes aan een dunne lange twijg prikken en dan zover mogelijk wegslingeren.

Wanneer de dorsmachine kwam dan was het ook feest. Springen in de kafbult vanaf gestapelde strobalen. Mocht alleen wanneer de bult nog klein was, want anders was het te gevaarlijk.

Schone haverdoppen en schoon haverstro werd gebruikt om in het voorjaar de stromatrasen te verversen. Haverdoppen in het kussen en haverstro in het matras. De wanden van de bedstee en van de kelder werden dan weer gewitkalt en alles rook dan weer fris. De keuken en kamers werden grondig schoongemaakt met groene zeep en je moest het als kind niet wagen om de eerste weken daarna smerig thuis te komen.

Een gat graven in het woeste stuk grond bij Griet Moesker in de zomer en hier een hut bouwen, was ook een bezigheid waar heel wat tijd in ging zitten.

Tegenwoordig mag het niet meer maar vroeger werd er veel verbrand wat niet meer bruikbaar was.

Snoeihout en afvalhout werd meestal gebracht naar het woeste stukje grond achter Blaauwgeers, waar dan met Pasen het paasvuur werd opgebouwd. Een feest, want vuur trekt altijd.

In de herfst werd op het aardappelland het droge loof verbrand. Eerst in bultjes gezet en dan aangestoken en met de vork werd het vuur overgebracht naar het volgende bultje. Voor de jeugd ook een prachtige gebeurtenis.

In het vuur aardappels poffen en opeten. Thuis liet je een niet gare aardappel op het bord liggen, maar in het veld at je die op. Dat branden was goed om aardappelziektes tegen te gaan. En de as was ook nog eens een beetje mest voor het land. Ook slotwallen werden uitgebrand. Dat scheelde veel werk bij het opschonen, maar ook schadelijke onkruiden konden zich daardoor niet vermeerderen. Maar er werd door de jeugd ook wel eens stiekem de kanaalwal in de brand gestoken. En dan was Leiden in last. Het schooljaar begon op 1 mei. Dat was toen gebruikelijk omdat pachtcontracten o.a. van boerderijen en daaraan verbonden ook de contracten van landarbeiders altijd van mei tot mei liepen.

Verhuizen op 1 mei was toen heel gebruikelijk. In de grote schoolvakantie en ook in de herfstvakantie waren de meeste kinderen niet geheel vrij in de keuze van hun vrijetijdsbesteding. Arbeiderskinderen gingen mee het veen in om te helpen bij het opstoken van de turf, of, zoals mij is overkomen rond 1950, invallen voor de beul op de persmachine. De hele dag met het beulsmes midden op het plankje slaan en dan tussen twee plankjes in om die van elkaar te scheiden.

Zolang de band liep moest je slaan anders liep de boel in de soep. En dat drie uur achtereen tot de put leeg was en de machine een stukje verzet moest worden. Gelukkig voor mij was de echte beul om 9 uur 's morgens, na de eerste put, weer aanwezig. Hij was een paar jaar ouder maar nauwelijks een halve kop groter.

Voor sommige hedendaagse kinderen is het mijns inziens wel eens goed dat ze zulk werk ook eens aan den lijve mogen ondervinden. Anderen gingen bonen plukken bij de tuinders in Erica. Ook ging men mee aardappelkrabben in de herfst. Alles met het doel het gezinsinkomen wat aan te vullen.

Een ander tijdverdrijf was vissen in het kanaal en de wijken. Bij praktisch ieder huis was wel een vishengel aanwezig. Voetballen deden we ook wel, maar in de buurt was dat een beetje moeilijk.

Een goede bal was er niet altijd en je had geen goed veldje, behalve achter de school. Ik herinner mij dat we ook wel eens gevoetbald hebben op een stukje grond naast de boerderij van de Wolde.

Aan de Vaart ZZ kon je ook wel voetballen op het zandpad (peerdepad), maar de bal uit het kanaal halen was altijd een probleem. Een probleem bij het voetballen was ook dat je geen voetbalschoenen had maar op klompen of op blote voeten moest voetballen. Met de klompen aan kon het gebeuren dat de kap van de klomp scheurde en dan had je een probleem thuis. Als de klomp finaal stuk was moesten nieuwe gekocht worden en dat koste geld. Kon er nog een kram over gezet worden dan was het probleem niet zo groot, maar je kreeg wel een flinke uitbrander.

Maar onwillekeurig werd je geleerd om dat probleem te omzeilen.

In een samenleving is het niet altijd pais en vree. En als je als kind ruzie krijgt met een ander om (achteraf) welke idiote kwestie dan ook, dan hoefde je op de Kloksbrugge niet bij je ouders om hulp te roepen, want die hadden het druk genoeg met zichzelf.

"Dan moei maar van je ofslaan en aans pak de klompe maar van de voeten" werd vaak gezegd.

Dus wat deed je dan als je met voetballen de klomp stuk kreeg?

Op de vraag: "Hoe kwam dat?" zei je dan: "k Heb ruzie had en toen he'k met de klompe houwt"

Er werden verder geen vragen gesteld.

Bongelvaren.

Het kanaal gebruikten we anders, niet om te zwemmen, daar kom ik later nog op terug, maar voor een bezigheid die ik later nergens anders ben tegengekomen.

Een lange rechte bongel, liefst een stuk van een gebroken lantaarnpaal, niet te kort en niet te lang, gemiddeld een meter of vier, werd in het kanaal gegooid en op 1/3^e van voren werd er een lang stuk touw of pakdraad vastgemaakt. De bongel werd van de kant geduwd en door aan het touw te trekken ging de bongel door de zijwaartse druk naar het midden van het kanaal. We hielden dan wedstrijdje wie het snelst de bongel door het kanaal kon trekken tot aan de brug.

Een imitatie van het trekken van een schip met de liende en in het zeel.

Je moest daarbij wel uitkijken, want de Vaart werd in die tijd nog druk bevaren. In het begin zag men nog wel eens een schip met zeilen, maar de meesten hadden al motorische kracht. Een dieselmotor met een schroef achter of een zijschroef, die men bij doorvaart door een brug moest binnendraaien. Ook veel opduwertjes, kleine motorbootjes, waren in gebruik. De schroef was het zwakke punt.

Kwam hier troep in dan liep die vast en touw en pakdraad kon de hele schroef vernielen.

Dus scheldende schippers waren geen uitzondering als wij met de bongels bezig waren.

Zwemmen.

In een gebied met zoveel kanalen en wijken was het een noodzaak dat ieder kind moest kunnen zwemmen. Maar een zwembad was er niet en zwemonderwijs was binnen redelijke afstand ook niet mogelijk. Zwemmen in de Hoogeveensche Vaart was in die tijd niet verantwoord want het water was te vuil. De schippers gooiden al hun afval in het water, ook het poeptonnetje. De natuurlijke reiniging was onvoldoende, het water zat vaak vol met bruine draadjes. Het kanaal was toen nog de helft smaller dan het nu is en de diepte was hooguit 2 meter in het midden.

De wijken waren echter veel schoner, maar de wijkbodems waren veel modderiger. Maar bij de brug in de Polderdijk, waar Moes woonde, later Westerveen, was de bodem hard en zanderig, dus een ideale plek om te zwemmen.

Van oudsher was die plek al in gebruik. Misschien dat daardoor de bodem ook nooit modderig is geworden. Op mooie dagen in de zomer trok de jeugd dan ook naar die brug om te zwemmen.

Ouders waren er niet bij, want die hadden geen tijd. De oudere jeugd had tot taak om op te letten en de jongsten het zwemmen bij te brengen.

Aan de zuidkant achter de palen werd geoefend.

Kon je vijf meter alleen zwemmen zonder met de voeten aan de bodem te komen dan mocht je afzwemmen. Van de zuidkant van de wijk langs de brug naar de noordkant zwemmen. De grotere jeugd die in het midden van de wijk nog met het hoofd boven water konden staan hielden toezicht om in te grijpen wanneer dat noodzakelijk was. Er is daar nooit iemand verdronken.

Had je eenmaal die proef doorstaan dan ging het zwemmen opeens veel gemakkelijker. Je durfde soms wel 50 meter de wijk in te zwemmen en terug. Warm water op de heenweg en koud water terug, vanwege de vermenging van het koude water onderin de wijk met het warme water aan de oppervlakte. Wassen deden we ons ook in de wijk.

Als zeep gebruikten we groenzand uit de bodem. Harde kluiten, net een stukje badzeep en het schuimde geweldig.

In het water duiken deed men vanaf de wal of vanaf de loopplank bij de brug.

Echte ongelukken zijn daar nooit gebeurd, al was het wel eens op het randje.

Het was gebruikelijk dat wie goed kon zwemmen zo van de wal in het water sprong. Op een dag in een zomervakantie had een jongen uit de buurt zijn neefje uit Twente meegenomen die er een weekje logeerde. Iedereen sprong van de wal in het water en dat neefje ook. Maar hij kwam niet direct weer boven. Even later kwam een hand boven water en gelukkig had de dichtstbijzijnde de tegenwoordigheid van geest dat er wel eens iets mis kon zijn en hij trok hem naar de kant. Het bleek dat hij niet kon zwemmen, maar hij dacht, iedereen springt in het water, dus het zal er wel niet diep zijn.

Kon je eenmaal goed zwemmen dan was dat makkelijk wanneer je het veld in ging om te struinen of te vissen. Wilde je naar de andere kant van de wijk dan trok je de kleren uit, hield die met één hand boven water en zwom naar de overkant, schudde je even droog en trok de kleren weer aan. Veel had je toch niet aan in de zomer.

Sunterklaoslopen.

Vandaag de dag kennen we Sint Maarten, maar daar hadden we vroeger in Nieuw Amsterdam op de Kloksbrugge nog nooit van gehoord.

Op 5 december tegen het donker worden dan ging je sunterklaoslopen. Samen met je kameraad.

De een verkleetde zich als Sinterklaas en de ander als zwarte piet.

Net als nu bij sint maarten ging je langs de huizen een sinterklaasliedje zingen en dan kreeg je wat.

Een appel, een snoepje of zoiets. Van Hidde Migchels kregen we altijd geld, een cent.

En van vrouw de Wolde kregen we het meest. Een kop chocolademelk met een krentebol of plak krentestoet, een stuk chocola en vaak ook nog een stuiver.

Het gebruik is waarschijnlijk vanuit Friesland met de veenarbeiders hier naartoe gekomen.

Op Ameland en in Zoutkamp kent men sunterklaoslopen ook nu nog.

Nijjaarwinnen.

Oudejaarsdag en nieuwjaarsdag waren vroeger voor de jeugd ook een paar hoogtijdagen op snoepgebied.

De kinderen werden toen nog niet verwend met cola, chips, nuts en dat soort tussendoortjes.

Oudejaarsdag werden er knieperties gebakken op de nu ouderwetse manier. Het ijzer vet maken met een spekzwoertie, het balletje deeg ertussen en dan het ijzer door het geopende deurtje van de kachel in het vuur. En de kinderen die rondom de kachel zaten maar hopen dat er weer eentje wat "aangebrand" was, want die werd dan aan de kant gelegd en mocht na het afkoelen direct worden opgegeten. Ook werden zelf oliebolletjes gebakken en als je dan van buiten kwam om even je handen te warmen na het "carbidschieten", dan kon je gelijk je maag weer even vullen. Maar het allermooiste kwam nog. Op nieuwjaarsdag "nijjaarwinnen", eerst naar de burens en de buurt in en dan 's middags met een groep kinderen uit de buurt, meest familie, naar ooms en tantes "op Nieuw Amsterdam". Een tas ging mee, omdat je alles wat je kreeg toch niet in één keer kon opeten. En het mooiste was dat je dan ook een "borreltje" kreeg.

Alcoholvrije likeur in een klein glaasje. Een glas ranja kreeg je nog wel eens en die smaak kende je wel, maar een likeurtje was toch wat anders. Omdat alles lopend gedaan moest worden was je de hele dag op pad.

Bijzondere gebeurtenissen.

Aparte dingen gebeuren tijdens aparte omstandigheden.

De oorlog 1940-1945 was een tijd waarin onvoorspelbare dingen gebeurden.

Als kind van 4 jaar besef je niet wat het is als in 1940 de Duitsers Nederland bezetten.

Op de Kloksbrugge zag je ze niet. Als 8-jarige in 1944 begrijp je wat meer.

Grote horden vliegtuigen in de lucht en geknetter van mitrailleurs uit vliegtuigen die elkaar beschietsen. Dwarrelende stukjes zilverpapier komen naar beneden die wij gingen oprapen.

In de nacht valt er een bom in een stuk land aan de Vaart NZ naast Anne de Vries.

Bij de 2^e Zuiderraai valt een splinterbom. Kinderen zoeken de splinters die worden meegenomen naar school als curiositeit. Vreemde verhalen doen de ronde. Duitsers zoeken onderduikers.

Wat zijn dat. Bertus op school weet het wel.

"Wij hebt ze wel zien, ikke en mien va. Gisteravond zaten wij te vissen in de wieke en toen zag ik er iene. Onder in de wiekswal. En net toen wij d'r hen leupen deuk hij onder. Hij was zwart."

Op school kregen wij van de meester te horen dat we iets kregen van de Winterhulp. Ik vertelde dat thuis, waarop mijn moeder direct zei: "Daor mag ie niks van annemen. Ie kriegt thuis genog".

We kregen op school een dikke sinaasappel. Ik kon de verleiding niet weerstaan. Vrouw H. deelde de sinaasappels uit. Na het afpellen gleed hij mij ook nog uit de hand in het zand achter de school. Maar ik heb hem afgeveegd en opgegeten. In jaren niet iets zo lekkers gehad.

De oorlog gaat door en mijn moeder moet, op weg met de kinderwagen richting Erfscheidenweg waar mijn opa woonde, een droge sloot induiken omdat de kogels uit de vliegtuigen haar om de oren vlogen. Zij kruipt door de sloot met Wietse in de arm terug naar huis. De kinderwagen blijft tot de avond op het voetpad naast de vaart staan. Oom Folkert haalt later de kinderwagen op.

Vanuit de richting Nieuw Amsterdam komen mensen gaten langs de weg graven. Loopgraven voor Duitse soldaten als die moeten terugtrekken naar Duitsland.

Er komen ook mensen in uniform langs de deur om te kijken of iedereen wel alles heeft ingeleverd wat eerder gevorderd is, zoals radio's en paarden. Naar later blijkt was iedereen hierop voorbereid en had men alles in turfbulten verstopt. Elke bult was een schuurtje, goed gecamoufleerd.

En of men de ramen wel goed had afgeschermd, opdat 's avonds geen licht naar buiten kon schijnen.

Nu was het met de verlichting toch al slecht gesteld in de laatste oorlogsjaren en daar had men wat op gevonden. Windmolens op het dak met een zware fietsdynamo eraan gekoppeld, zodat bij stroomuitval toch wat licht te maken viel. Moest het wel waaien natuurlijk. Er kwam schaarste aan bepaalde producten, ook op de Kloksbrugge. Vooral tabak. Dat ging men zelf verbouwen, drogen en snijden. En in noodgevallen rookte men gedroogde kersenbladeren in de pijp.

Rogge en tarwe was er genoeg, maar het malen werd een probleem. Eerst werden de koffiemolens gebruikt voor het malen, maar al spoedig waren er zelfgebouwde molens van groter formaat.

Iedereen hielp iedereen voort.

Op een dag staat er een Duitse officier achter ons huis. Hij wilde ons schwein kaufen. Niks schwein kaufen zei mijn vader. Dan holen wir das schwein morgen zei de Duitser en ging weg.

's Nachts werd ik wakker van een schreeuw, maar verder hoorde ik niets.

De volgende dag lag er geen zwijn meer in het hok. Had Bats Kroeze, onze buurman, die nacht het zwijn doodgemaakt met een rong (lange dikke spijker) (en dat was dus de schreeuw die ik had gehoord,) en het zwijn geslacht. Alles was opgeruimd en goed verborgen. De Duitser is niet geweest.

Een paar maanden later, het zal begin 1945 zijn geweest, waren er plotseling 2 meisjes bij ons in huis, een jaar of 18 denk ik. Daags waren ze het veen in en ze aten bij ons. Waar ze sliepen weet ik niet (meer). Ze namen elke dag een bosje pijpestrootjes mee waarmee mijn vader de pijp aanstak door een strootje door een kapot micaglaasje van de kachel te steken. Mijn moeder stak op die manier de petroleumlamp aan. Later hoorde ik dat de meisjes uit IJmuiden/Velsen kwamen en evacués waren.

De oorlog liep op zijn einde en het werd druk langs de vaart. De TOT-mensen die voor de Duitsers moesten werken kregen niets meer te eten en bedelden langs de huizen.

Op een bepaalde dag bakte onze moeder pannenkoeken en of het van de geur kwam weet ik niet, maar er zaten 16 mensen in de kamer en de keuken mee te eten. Later kwam ik te horen dat één van die 16 een jonge Duitse soldaat was, die hulp vroeg om naar huis te kunnen gaan. Hij had zijn geweer weggesmeten en had geen pet meer op. Hij was 16 jaar oud. Hij kwam van vlak over de grens zij hij. Men heeft hem weggebracht naar het Amsterdamse Veld.

In één van de laatste oorlogsdagen trokken Duitse soldaten langs de vaart met twee schepen bij zich.

Het was tegen de avond en volgens zeggen waren de Poolse soldaten vanuit Coevorden in aantocht.

De Duitsers meerden de schepen af ter hoogte van de boerderij van Lammert Schrage. Iedereen moest binnen blijven, want men zou de schepen opblazen. Men had haast om in Duitsland te komen.

's Avonds hoorden we inderdaad een paar grote knallen.

De volgende dag waren de Duitsers verdwenen en de mannen uit de buurt gingen direct naar de schepen, waarvan er één al half gezonken was, om te kijken wat er in zat.

Dozen vol met waarschijnlijk geroofd goed.

Met bootjes ernaast werd alles eruit gehaald en op de wal gezet. Alles werd verdeeld in de buurt.

Mijn vader drukte mij een doos in de hand om die naar huis te brengen. Mijn moeder nieuwsgierig wat erin zou zitten maakte direct de doos open. Het waren houten kleerhangers.

Kleding, serviesgoed, radio's, strijkijzers en veel luxe artikelen zaten er in de schepen.

Wij kregen ook wat kleding waaronder een prachtige jas voor mij.

Maar de buurt is maar even rijk geweest.

Een paar maanden later, toen de oorlog voorbij was, kwamen mensen uit Nieuw Amsterdam, met banden om de arm waarop BS stond (Binnenlandse Strijdkrachten), die alles vorderden wat uit de schepen was gehaald. Mijn moeder heeft alles meegegeven. Zij was een eerlijke vrouw.

De doos met kleerhangers mochten we houden. Mijn mooie jas was ik kwijt.

Een paar maanden later zie ik op de voorstreek een jongen lopen met mijn jas aan. Ik kende hem niet want hij zat niet bij ons op school.

Dat kon natuurlijk niet en ik vertelde dat thuis. Ja, zij mijn moeder, zijn vader is bij de BS.

Meer werd er niet gezegd. Ik begreep dat niet. Ik mocht niets aannemen van vrouw H. die mij wel een lekkere sinaasappel gaf en ik mocht niks zeggen van die BS-er die met mijn jas aanliep.

Trieste gebeurtenissen.

Ondanks het feit dat de meeste kinderen op de Kloksbrugge onder redelijk goede omstandigheden konden opgroeien zijn er in 1945 en 1946 toch enkele **overleden**.

De eerste was Hermannus Oostingh geboren op 4 mei 1932 en overleden op 3 mei 1945.

Zoon van Cornelius Oostingh en Annechiena Warmeliena Kloots, landbouwers aan de Vaart NZ bij de Kloksbrug. Oostingh en zijn vrouw hadden 4 kinderen, 2 zoons en 2 dochters.

Hermannus **is overleden aan de gevolgen van een ernstige ziekte (gewrichtsreuma) (Verbetering/aanvulling Albertje Munneke)**

Een half jaar later, op 19 januari 1946, verdrongen Hilbert Kroeze, 10 jaar oud, zoon van Bartus (Bats) Kroeze en Gesina Prins en **Arie Kiewiet**, 12 jaar oud, zoon van Feitze Kiewiet en Jennigje de Vries.

Zij zijn gaan schaatsen op de wijk achter ons huis. Het was wel winter, maar het ijs was nog niet betrouwbaar genoeg en nog niet vrij gegeven door buurtbewoners die waren belast met het keuren van het ijs. In de **Boswijk** zijn ze in een wak gereden en onder het ijs gekomen.

Een oom van Hilbert, Bene Prins, heeft de jongens, samen met de politie uit het water gehaald (verbetering/aanvulling Willem Evenhuis)

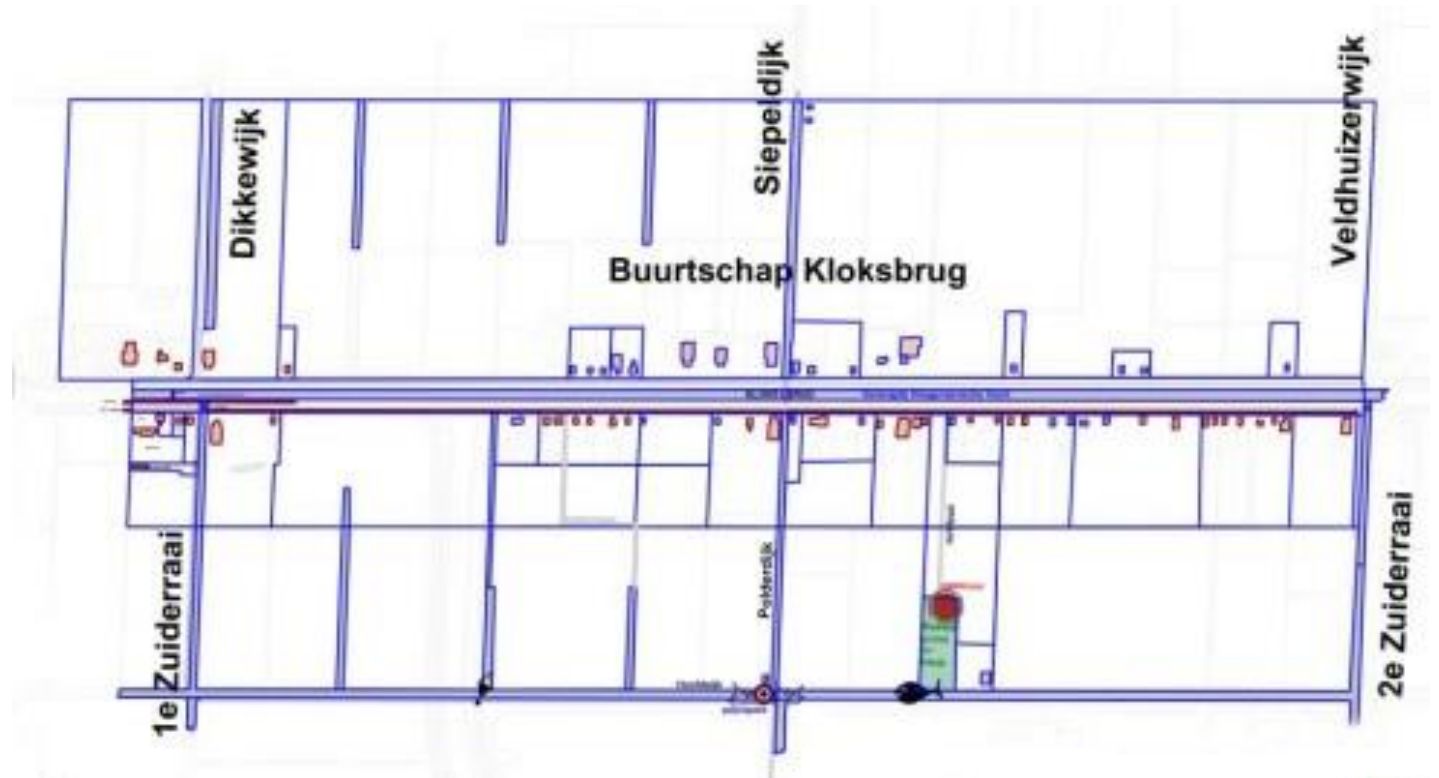
In dat jaar is de familie Kroeze verhuisd naar de Zijtak en is de fam. Lautenbach naast ons komen wonen.

Huis ter Heide, maart 2009.
Anne Post.

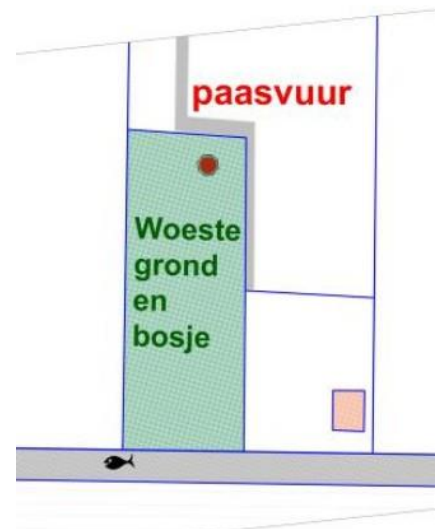
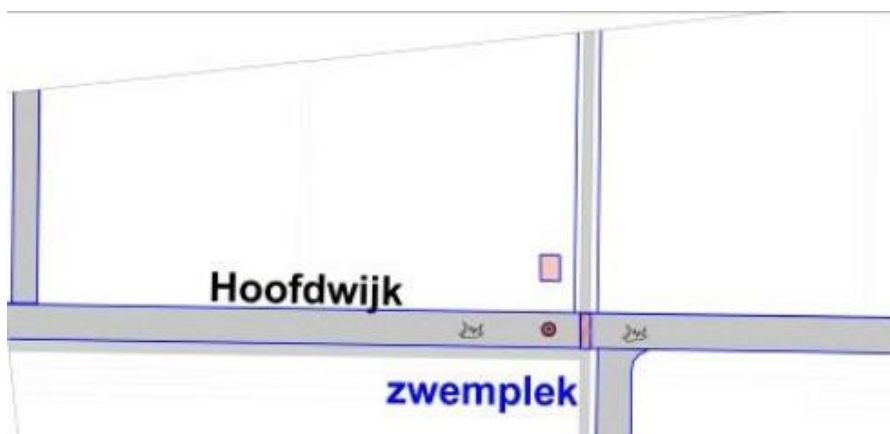
P.S .
Het kan zijn dat u, die dit leest, delen van het verhaal bekend voorkomen en dat u een andere lezing heeft. Dat kan en daar heb ik geen problemen mee. Mijn jeugdherinneringen heb ik getoetst aan de herinneringen van mensen die in die tijd ouder waren en daar woonden of er banden mee hadden. Er waren verschillen tussen hetgeen verteld werd en het meest aannemelijke heb ik hier neergeschreven. Hebt u aanvullingen, vooral omtrent bewoners uit die tijd die ik niet heb genoemd, dan hoor ik dit graag.

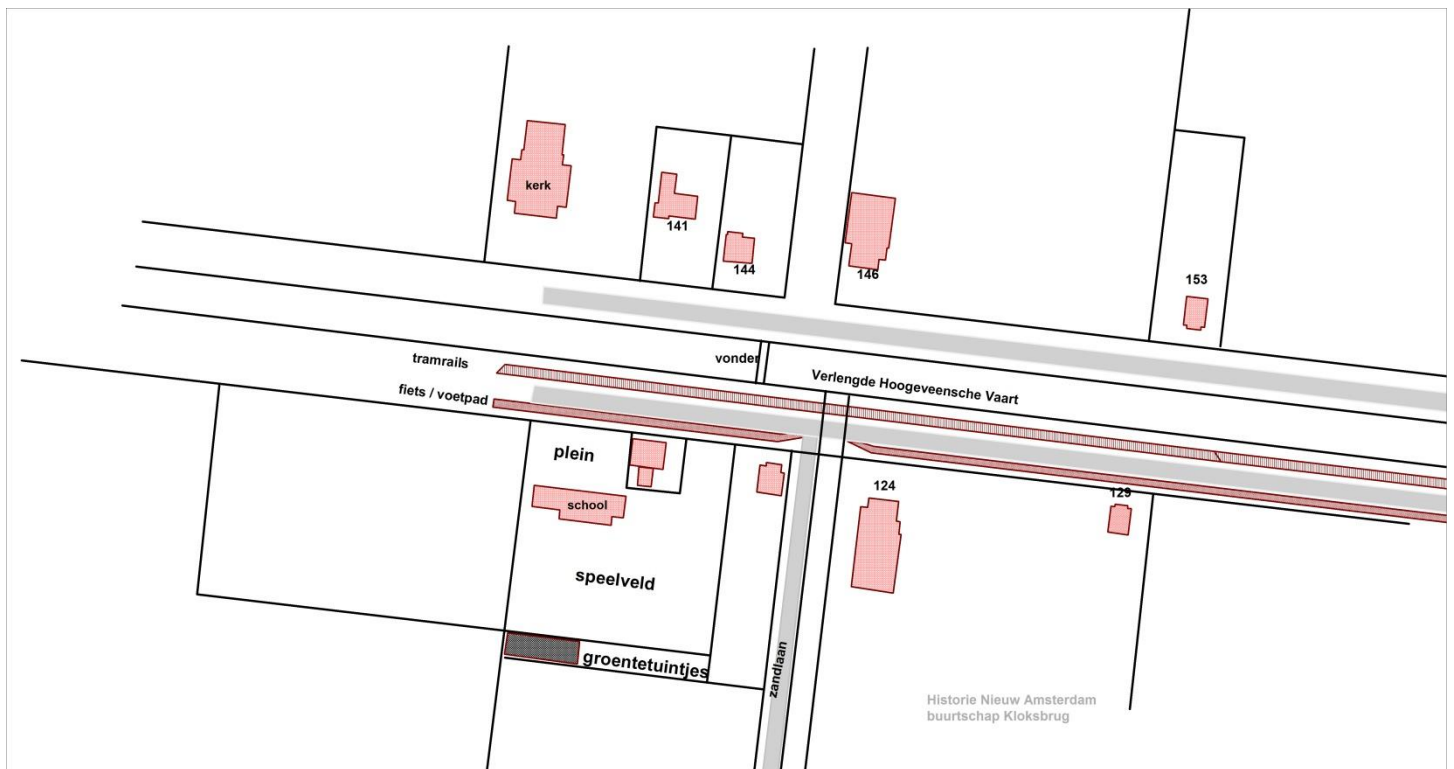
In rood zijn de wijzigingen aangegeven als gevolg van reacties in de Aole Twelling op de inhoud van deze website en de reacties welke per e-mail zijn binnengekomen.
Het laatst aangepast november 2012.

Van het gebied heb ik een aantal kaarten gemaakt, waarop de woningen en de bewoners zijn aangegeven en enkele bijzondere plekken die in het verhaal hierboven worden genoemd. Die kaartjes staan hieronder afgebeeld.

Linksonder de zwemplek bij de brug in de Polderdijk over de wijk die ook achter het bosje langs liep, rechtsboven, waar het paasvuur werd opgebouwd.

Lijst van bewoners in het jaar 1958 Vaart ZZ

Doek	H.	los arbeider	Vaart zz 123	Pepping	H.	landbouwer	Vaart zz 210
Muskee	J.	fabrieksarb.	Vaart zz 129	Koopman	J.	los arbeider	Vaart zz 215
Kuipers	A.	los arbeider	Vaart zz 140	Poelman	E.	los arbeider	Vaart zz 220
Vries	H. de	los arbeider	Vaart zz 143	Zanting	W.	petroleumventer	Vaart zz 223
Schreurs	H.	schilder	Vaart zz 144	Zanting	H. F.	landarbeider	Vaart zz 224
Moes	A.	gem. arbeider	Vaart zz 145	Vos	H. A.	los arbeider	Vaart zz 226
Seubers	H.	timmerman	Vaart zz 147	Zondag	J.	los arbeider	Vaart zz 228
Veldman	W.	los arbeider	Vaart zz 149	Rossing	J.	landbouwer	Vaart zz 235
Velde	R. te	landbouwer	Vaart zz 151	Kuilman	M.	tuinder	Vaart zz 240
Jakobs	L. J.	los arbeider	Vaart zz 153				
Wanders	H. L.	werkbaas	Vaart zz 155				
Munneke	A.	landbouwer	Vaart zz 167				
Poelman	D.	z. b.	Vaart zz 168				
Germs	H.	landbouwer	Vaart zz 171				
Germs	R.	landbouwer	Vaart zz 171				
Dijk	H. van	los arbeider	Vaart zz 176				
Kok	F.	fabrieksarb.	Vaart zz 179				
Hamerling	J. E.	landbouwer	Vaart zz 182				
Broekman	W.	landarbeider	Vaart zz 184				
Doek	J.	landarbeider	Vaart zz 185				
Sterken	J.	landarbeider	Vaart zz 190				
Meijerink	F.	los arbeider	Vaart zz 194				
Zwaag	R. v. d.	los arbeider	Vaart zz 194				
Mensing	D. A.	los arbeider	Vaart zz 197				
Kruins	T.	z. b.	Vaart zz 200				
Bakker	H.	los arbeider	Vaart zz 206				
Klaassen	R.	boorarbeider	Vaart zz 209				

